

SHAXS TARBIYASIDA IJTIMOIIY MUHIT VA AXLOQIIY KAMOLOT

Obidjonova Muxbira Zoirjon qizi

“Maktabgacha va boshlang`ich ta`lim”

fakulteti Maktabgacha ta`lim yo`nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada jamiyat hayotida axloqiy qadriyatlarning ahamiyati, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi, turli mafkuraviy ta`sirlarning kuchayishi sharoitida shaxsning axloqiy fazilatlarini shakllantirish jamoatchilik tarbiyasining eng muhim vazifalaridan biri sifatida yosh avlodni jamiyatda mas`uliyatli, halol, vatanparvar va ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalashda jamoatchilik muhitining ta`siri haqida fikr-mulohazalar yuritiladi.

Kalit so`zlar: Insonparvarlik, kamtarlik, to`g`rilik, halolik va quvnoqlik xususiyatlari, sofdillik va rostgo`ylikni tarbiyalash

Аннотация: В данной статье рассматривается важность моральных ценностей в жизни общества, сложность социальных отношений, усиление различных идеологических влияний, влияние общественной среды на воспитание молодого поколения как ответственных, честных, патриотичных и социально активных личностей в обществе, как одна из важнейших задач общественного воспитания, формирование нравственных качеств личности в условиях социальных отношений.

Ключевые слова: гуманизм, смирение, честность, характеристики честности и жизнерадостности, воспитание искренности и правдивости.

Abstract: This article examines the importance of moral values in society, the complexity of social relations, the rise of various ideological influences, and the influence of the social environment on the development of the younger generation as responsible, honest, patriotic, and socially active individuals. One of the most important tasks of public education is the development of moral qualities in social relations.

Keywords: humanism, humility, honesty, characteristics of honesty and cheerfulness, and the cultivation of sincerity and truthfulness.

Bugungi globallashtirish va axborotlashuv jarayonida jamiyat hayotida axloqiy qadriyatlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi, turli mafkuraviy ta'sirlarning kuchayishi sharoitida shaxsning axloqiy fazilatlarini shakllantirish jamoatchilik tarbiyasining eng muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni jamiyatda mas'uliyatli, halol, vatanparvar va ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalashda jamoatchilik muhitining ta'siri beqiyosdir.

Jamoatchilik tarbiyasi orqali shaxsda ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari, o'zaro hurmat, hamjihatlik, adolat va burch hissi shakllanadi. Oila, ta'lim muassasalari, mahalla va keng jamoatchilikning uzviy hamkorligi axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Shu sababli jamoatchilik tarbiyasida axloqiy fazilatlarni shakllantirish masalalarini ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish va amaliyotga tatbiq etish hozirgi davr talabi hisoblanadi.

Insonparvarlik hissini tarbiyalash. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyalanadigan axloqiy xususiyatlar, xulq-atvor qoidalari orasida insonparvarlik muhim o'rin tutadi. Insonparvarlik hissi axloq normalari va qoidalarini o'rgatish asosida rivojlanadi.

Buning uchun bolalarni yaxshi ishlarni qilishga o'rgatib borish kerak. Insonparvarlikni tarbiyalashda bolalarning yoshini e'tiborga olish zarur. Kichik bolaga yaxshi bo'l deganingiz bilan yaxshi bo'lib qolmaydi, chunki unda yaxshilik bilan yomonlikni to'g'ri tahlil qilish hayotiy tajribasi yetishmaydi. Bu yoshdagi bolalarni yaxshi ishlar qilishga o'rgatiladi: yiqilib tushgan bolani turg'azib qo'yishga yordam berish, uning ustki kiyimlarini qoqib qo'yish, yupatish, o'simlik va hayvonlarni parvarish qilish, o'yinchog'ini o'rtog'iga berib turish, tik turgan kishiga joy ko'rsatish, eng muhimi boshqalarga ko'rsatilgan xizmatdan xursand bo'lishga o'rgatish.

Kamtarlik, to'g'rilik, halollik va quvnoqlik xususiyatlarini tarbiyalash. Bu xususiyatlar sog'lom shaxsni tarbiyalashning eng muhim omillaridan hisoblanadi.

Kamtarlik har bir kishining eng muhim va oliyjanob fazilatlaridan biridir. Bu asosan maktab yoshidan tarbiyalanadi. Ammo maktabgacha yoshidan boshlab, bolalarga kamtarlik hissini singdirish, manmanlik, takabburlik va maqtanchoqlikni yo'qotib borish zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarini boshqa bolalardan ustun qo'yishga urinadilar, ba'zan ota-onalarining kasbi bilan ham maqtanadilar. Bunday xolatda bolalarning ota-onalari bilan tegishli ish olib borish, har bir kasbning zarurligi va muhimligi to'g'risida aniq misollar bilan tushuntirish zarur. Bolalar ayrim ishlarning uddasidan chiqib, boshqa bolalarni kamsitsalar, tarbiyachi bolaga biror narsani bilmagan o'rtog'iga o'rgatish kerakligini, o'z-o'zini maqtash yarashmasligini tushuntiradi.

Sofdillik va rostgo'ylikni tarbiyalash yolg'onchilik va vijdotsizlik paydo bo'lishining oldini olish va unga qarshi kurash bilan uzviy bog'liqdir.

Ba'zi bolalar o'zlari to'qigan, kattalardan eshitgan ertaklarini tushlarida ko'rgandek qilib ko'rsatishga urinadilar. Bunday holda ham urushmasdan «Ertak» to'qishni yaxshi bilgani uchun maqtash kerak.

Shunday qilib, bolalardagi harakarning ijobiy na'munalarini, ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga olgan holda axloqiy tarbiyaning hamma samarali usullari bilan tarbiyalanib borilsa, ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Vatanparvarlikni tarbiyalash. Vatanparvarlik ijtimoiy, tarixiy va axloqiy his-tuyg'ular sifatida odamning ijtimoiy taraqqiyoti davomida paydo bo'ladi. Ibtidoiy jamoa tuzumida vatanparvarlik faqat o'z urug'doshlariga, ona yeriga, urf-odatlariga bog'liq his bo'lgan bo'lsa, sinflar paydo bo'lishi bilan vatanparvarlik g'oyalari chuqurlashib, ijtimoiy hayotning tobora ko'proq sohalariga chuqurroq kirib bordi. Davrlar o'tishi bilan bu tuyg'u buyuk qudratga aylandi.

Vatanga muhabbatni tarbiyalash. Vatanga muhabbat – eng chuqur ijtimoiy hislardan biridir. Bizning davlatimizda Vatanga muhabbat hissi baynalminalchilik hissi bilan uyg'unlashib ketgan. Vatanga muhabbat hissi maktabgacha yoshdagi bolalarda kattalar tomonidan bolalarning ruhiy taraqqiyotini va ular tafakkurining aniq va obrazlilikini e'tiborga olgan holda ma'lum izchillik bilan tarbiyalanib boriladi. Shuning uchun bu yoshdagi bolalarda vatanga muhabbat hissini, ularga yaqin va tanish bo'lgan aniq faktlar, yorqin misollar orqali tarbiyalab boriladi.

Baynalminal tarbiya. Bizning respublikamiz o‘z mohiyati bilan baynalminaldir. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda baynalminalchilik, xalqlar do‘stligi hislarini tarbiyalab borish muhim ahamiyatga egadir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni baynalminalchilik ruhida tarbiyalash asosida boshqa millat va xalqlarga ijobiy munosabat, turli xalqlar hayotiga qiziqish hissini paydo qilish maqsadi yotadi. Bunday his-tuyg‘ularni rivojlantirish asosan taqlid qilish orqali mukammallashib boradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga baynalminalchilik his-tuyg‘ulari asosini shakllantirishda qardosh jumxuriyatlarda yashaydigan har bir millat vakillari bilan uchrashuvlar o‘tkazish; maxsus mashg‘ulotlarda ularning urf-odatlarini, madaniyati, san‘ati, tabiati to‘g‘risidagi adabiyotlarni o‘qib berish, suhbat o‘tkazish, rasmlar ko‘rsatish, diafilmlar namoyish etish, millat bolalari hayoti to‘g‘risidagi hikoyalarni o‘qib berish foydali bo‘ladi.

Bolalar jamoasini shakllantirish uchun ma‘lum shart-sharoitlar zarur.

- maktabgacha ta‘lim tashkilotlari xodimlarining ahil jamoasi mavjud bo‘lishi;
- Bolalar xayotini to‘g‘ri tashkil etish;
- O‘yinchoqlarning bolalar yoshiga, qiziqishiga mos kelishi;
- Bolalarda o‘zaro ahillik, g‘amhurlik, jamoatchilik, insoniylikni tarbiyalashga yordam beruvchi mashg‘ulotlar;
- Har hil qiziqarli faoliyatlarni tashkil etib boorish;
- Oila bilan mustahkam aloqa o‘rnatish;
- Bolalarni axloq normalari va qoidalarga o‘rgatib borish;
- Bolalar muassasalarida ijobiy hayrhohlik muxitini yaratish.

Har bir yosh guruh bolalarining jamoatchilik munosabatlariga rahbarlik qilish «maktabgacha ta‘lim tashkilotlari ta‘lim tarbiya dasturi» da belgilab berilgan. Dasturda har bir yosh guruhi uchun jamoadagi axloq normalari va qoidalari belgilangan.

Bolalar jamoasini shakllantirishda an‘analari muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoa an‘analari – bu barqarorlashgan odat bo‘lib, ularni jamoa a‘zolari birdek qo‘llab-quvvatlaydilar. Jamoa a‘zolari mazmunida munosabatlar xususiyati hamda jamoaning ijtimoiy fikri ifodalanadi.

Jamoa an'analari shartli ravishda ikkiga bo'linadi. Bular, a) kundalik faoliyat an'analari, b) bayram an'analari.

Kundalik faoliyat an'analari bolalarning faoliyatlari (mashg'ulotlar, sayr, mehnat, o'yin)ni o'z ichiga oladi.

Bayram an'alariga turli voqea-hodisalar bilan bog'liq sanalarni nishonlash: «Navro'z» bayrami, «Mustaqillik bayrami», «Hosil» bayrami va boshqalar kiradi.

An'anaviy bayramlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarilarda turlicha o'tkaziladi. Bolalar an'analar mohiyatini anglasalar, uning ta'sir kuchi yuqori bo'ladi. Yuqorida bildirilgan fikrlardan quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

-jamo'a kishilarning shunday muayyan guruhi bo'lib, u ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan, umumiy maqsadni amalga oshirishga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etadi;

-jamoani shakllantirish muayyan qonuniyatlarga bo'ysunadigan uzoq muddatli, murakkab jarayondir;

-jamoani shakllantirish o'ziga xos metodika asosida amalga oshiriladi. Ushbu metodika doirasida jamoaga nisbatan talablarning qo'yilishi jamoa faolini tarbiyalash masalasi alohida ahamiyatga egadir.

Jamoaning mustahkam bo'lishi a'zolari o'rtasida o'zaro hamkorlikning qaror topishida jamoa an'analari muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, jamoatchilik tarbiyasi shaxsning axloqiy kamolotini ta'minlovchi muhim omillardan biri bo'lib, u jamiyatda barqaror ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Axloqiy fazilatlar — halollik, insonparvarlik, mas'uliyat, vatanparvarlik va o'zaro hurmat jamoatchilik ta'siri orqali mustahkamlanadi hamda shaxs xulq-atvorida namoyon bo'ladi.

Jamoatchilik muhitida olib boriladigan maqsadli tarbiyaviy ishlar shaxsning ijtimoiy faolligini oshirib, uni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undaydi. Shuning uchun axloqiy tarbiyani jamoatchilik asosida tashkil etish nafaqat alohida shaxs, balki butun jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur mavzu doirasida olib boriladigan pedagogik tadqiqotlar barkamol, ma'naviy yetuk avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Kayumova N. "Maktabgacha pedagogika" Darslik 2013 y.
2. Каюмова Н.М., & Якубова.З.З.(2021). Дошкольное образование как способ формирования образованной и воспитанной личности.
3. In Современная наука XXI век: научный, культурный, ИТ контекст (pp92-95).
4. Kayumova, N. M. (2013). Maktabgacha pedagogika. *O' quv Qo' llanma*.
5. Каюмова, Н. М. (2022, November). Функциональные обязанности директора дошкольной образовательной организации. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 3, pp. 102-107).
6. Qodirova, F. R., Toshpulatova, S. Q., Kayumova, N. M., & A'zamova, M. N. (2018). *Preschool pedagogy. Textbook) Tashkent-2018*.
7. Kayumova, N. M., & Ro'ziyeva, M. M. Oilada bolalarni xalq merosi vositasida ma'naviy-ahloqiy tarbiyalashda xalq pedagogikasining o'rni. *Uchinchi renessans davrida Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning roli" mavzusidagi talabalarning Ilmiy-amaliy anjumani materiallari*, 102-104.
8. Каюмова, Н. М., & Базарбаева, З. О. (2023, October). РЕЧЬ ДЕТЕЙ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION"* (Vol. 2, No. 8, pp. 68-73).
9. Kayumova, N. M. (2023). EDUCATING CHILDREN IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS AND IN THE FAMILY. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, 1(6), 33-38.
10. Kayumova, N. M., & Turg'unova, M. R. (2023, January). "ILK QADAM" DAVLAT O'QUV DASTURI ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL ETISH. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 609-612).
11. Kayumova, N. M., & Turg'unova, M. R. (2023, January). МАКТАБГАЧА ТА'LIMNI SIFAT JIHATDAN TAKOMILLASHTIRISHDA TARBIYACHINING

PEDAGOGIK MAHORATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 605-608).

12. Kayumova, N. M., & Murodxo‘jaeva, Z. M. (2023, January). TARBIYACHINING FAOLIYALARNI TASHKIL ETILISH JARAYONIDAGI IJODKORLIGI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 601-604).

13. Kayumova, N. M. (2019). PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH IN ESP CLASSES. *MODERN SCIENTIFIC RESEARCH*, 128.

14. Каюмова, Н. М., & Пирмухамедова, М. Э. (2019). Руководитель дошкольной образовательной организации и его функциональные обязанности. *Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации*, 42.

15. Каюмова, Н. М. (2024). АНДРАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПЕДАГОГОВ ДОО С СЕМЬЯМИ И МЕСТНЫМ СООБЩЕСТВОМ. *World of Scientific news in Science*, 2(2), 27-36.